

**ΕΝΑΣ ΠΕΖΟΣ ΑΝΑΡΩΤΙΕΤΑΙ ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΗ –
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ»
ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΡΕΝΤΖΟΥ**

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ - 2ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ «ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΟΙΝΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ:» – 16-19 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2008

Κώστας Καζούκας

Καθηγητής Φυσικός, 2^ο Λύκειο Πρέβεζας

Ευάγγελος Κωστανάσιος

Συγγραφέας τουριστικών εκδόσεων

Περίληψη.

Στην εισήγηση γίνεται παρουσίαση του βιβλίου του τίτλου στο οποίο προσεγγίζεται μια πλούσια θεματολογία της πόλης (αν και όχι γενικά του «αστικού χώρου») και το οποίο χαρακτηρίζεται, από μείζονες διαφορές ως προς την κατάμηση της ύλης που συναντούμε σε παρόμοια βιβλία. Επισημαίνεται ότι ο συγγραφέας δεν δίνει το προβάδισμα στους ειδικούς (π.χ. αστικούς γεωγράφους, οικονομικούς γεωγράφους ή αστικούς κοινωνιολόγους) αλλά προτάσσει προσεγγίσεις συγγραφέων, σκηνοθετών, ποιητών και ζωγράφων. Με αυτήν ακριβώς την ιδιαίτερη προσέγγιση της διεπιστημονικότητας, στην οποία ο συγγραφέας εντάσσει και δραστηριότητες που βρίσκονται πέρα από τους επιστημονικούς κλάδους, αυτός αρθρώνει έναν ενδοεθνικό γεωπολιτικό λόγο αστικής γεωγραφίας που μπορεί να έχει κάποια ιδιαίτερη παιδαγωγική αξία.

**A PEDESTRIAN IS WONDERING WHILE STROLLING AROUND THE CITY –
A CROSS-THEMATIC READING OF THE “HUMAN GEOGRAPHIES OF THE CITY”
PUBLISHED BY YANNIS RENTZOS**

Kostas Kazoukas

Physics Teacher, 2nd Lyceum of Preveza

Evangelos Kostanasios

Author of Tourist Publications

Abstract

The text deals with the presentation of the title's book which touches upon a wide variety of themes about the city (although not about the “urban space” in general), and differs as for the segmentation of its contents from that generally practiced by the authors of similar books. It is pointed out that the author does not give precedence to the experts (e.g. urban geographers, economic geographers, or urban sociologists), but to the approaches of authors, film directors, poets, and painters. It is through this particular approach of interdisciplinarity, within which the author also places activities beyond the scientific fields and articulates an intranational geopolitical discourse on urban geography that might have a particular pedagogic value.

Λέξεις κλειδιά. Αστική Γεωγραφία, κινηματογραφημένη πόλη, Πολιτισμική Γεωγραφία, πολεογραφία.

Key words: Urban Geography, cinematic city, Cultural Geography, Geopolitics, *Poleography*.

1. Εισαγωγή

Επίλεξαμε για τίτλο της εισηγησής μας αυτής μια παραλλαγή τίτλου γνωστού ποιήματος του Μπέρτολτ Μπρέχτ (Μπρεχτ, 1961), και νομίζουμε ότι αποτελεί μια σωστή αφετηρία για την κριτική του βιβλίου που παρουσιάζουμε (Ρέντζος, 2006). Άλλωστε, απόσπασμα του ποιήματος αυτού, καθώς και άλλες παραπομπές στον Μπρεχτ βρίσκονται στο υπό κρίση και παρουσίαση βιβλίο:

Τις Θήβες ποιος με τις εφτά τους πύλες έχει χτίσει;

*Μες στα βιβλία δεν αναφέρονται παρά βασιλιάδων ονόματα μοναχά.
Οι βασιλιάδες είχανε τις πέτρες κουβαλήσει;
Την πόλη Βαβυλώνα που τόσο συχνά καταστρεφόταν ποιος την έχτιζε κάθε φορά;
Στη χρυσωμένη πολιτεία της Λίμας όπου ζούσαν οι οικοδόμοι της, σε ποια σπίτι της κατοικούσαν; [...]*

[Ένας εργάτης αναρωτιέται διαβάζοντας, Μπέρτολτ Μπρεχτ, Μετάφρ. Νικηφ. Βρεττάκου]

Ένας λόγος λοιπόν για τον οποίο επιλέξαμε αυτήν την παραλλαγή του τίτλου έγκειται στο γεγονός ότι αυτό το πυκνά «πολεογραφικό» – ενδιαφέρων όρος που πρωτοσυναντήσαμε στο βιβλίο– ποίημα συνδέει τη δημιουργία της πόλης με εκείνους που εργάστηκαν και εργάζονται γι' αυτή και όχι με τους μυθικούς οικιστές της ή τους παρα-μυθικούς αναπτυξιολόγους της εκάστοτε παγκοσμιοποίησης. Γνωρίζουμε βέβαια ότι οι οδηγοί περιήγησης των πόλεων που συχνά δημοσιεύονται και στον ελληνικό Τύπο τα τελευταία χρόνια προς αυτούς τους μυθικούς φορείς καθοδηγούν τους αναγνώστες τους και όχι προς τη λαϊκή ουσία της πόλης του καθημερινού ανθρώπου. Η «μπρεχτική» διάσταση –ας μας επιτραπεί ο όρος– μπορεί να αναζητηθεί και στο γεγονός ότι ο συγγραφέας του κρινόμενου βιβλίου προβάλλει έναν κοινωνικό προβληματισμό και ρίχνει μια διδακτική ματιά που θυμίζει τη μπρεχτική δημιουργία που τη χαρακτηρίζουν η παρατήρηση και το κοφτό μοντάζ παρά η λεπτομερής ανάπτυξη και η υποβολή. Αυτό μπορεί να φανεί από μερικά αποσπάσματα –από τα δεκάδες ανάλογα που θα μπορούσα να επιλέξω– που νομίζω πως εκφράζουν με τον καλύτερο τρόπο τα συναισθήματα του απλού ανθρώπου της πόλης τέτοιου σαν τον καθημερινό πεζό ή τον «αφελή» εργάτη του Μπρέχτ.

Επιτρέψτε μας να τα παραθέσουμε. *Υπο-κεφάλαιο 1.5.2. «Οι δίδυμοι πύργοι των άλλων»:* «... Το 1998 στην έκδοση της παγκόσμιας “έκθεσης για την ανθρώπινη ανάπτυξη” εικονογραφούνται στο εξώφυλλο υπό μορφή δίδυμων πύργων οι ανισότητες των πλουσιότερων χωρών προς τις φτωχότερες: 11 φορές μεγαλύτερη κατανάλωση κρέατος, 17 φορές μεγαλύτερη κατανάλωση ενέργειας, 49 φορές περισσότερες τηλεφωνικές γραμμές, 77 φορές μεγαλύτερη κατανάλωση χαρτιού και, τέλος, 145 φορές μεγαλύτερο πλήθος αυτοκινήτων. Βλέπουμε λοιπόν –συμπεραίνει ο Ι.Ρ. (αρχικά του συγγραφέα του βιβλίου)– ότι η ανθρωπογεωγραφία των ανισοτήτων, που δεν είναι παρά μια γεωγραφία της καπιταλιστικής συσσώρευσης, είναι ως προς τα «ύψη» της περισσότερο εντυπωσιακή από τη γεωγραφία των πόλεων... Και, πιο κάτω, συνεχίζει, «...οι ουρανοξύστες που αποτέλεσαν το στόχο μιας φρικτής επίθεσης είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί εικονογραφικά από το πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (1998) ως

σύμβολο μιας καταγγελίας σχετικά με τις αντιθέσεις στον κόσμο».

Στο *υπο-κεφάλαιο 1.5.3.* που ακολουθεί, το βιβλίο, που άλλωστε έχει και ένα σαφή παιδαγωγικό στόχο (δηλαδή ως προσπάθεια διδασκαλίας μιας παιδαγωγικής της πόλης και των καταστροφών της), θέτει άκρως ενοχλητικά ερωτήματα: «Πως να μιλήσεις στα παιδιά και να ευνοήσεις μόνο τη μία πλευρά της πραγματικότητας;», «Πως να μη μιλήσεις στα παιδιά σε μια κοινωνία που εκμεταλλεύεται τους ήρωες;», «Μήπως οι "εθνικοί ήρωες" είναι "τρομοκράτες" για το αντίπαλο έθνος;», ή, «Το "καλό" έχει, τελικά, εθνικά, εθνοτικά και γεωγραφικά όρια;». Και καταλήγει: «Είναι πιθανόν ότι το συμμετρικό αποτέλεσμα της διαπαιδαγώγησης για τον καλό "δικό μας" ήρωα και τον "κακό" δράστη των άλλων θα διαφεύγει πάντοτε».

Στο *υπο-κεφάλαιο 1.4.3 «Κόστος και αξία της ζωής του κατοίκου της πόλης»:* «... 8 Μαΐου 1902. Μετά από την έκρηξη του ηφαιστείου Πέλε καταστρέφεται ολοσχερώς η πόλη Σαιν-Πιέρ της Μαρτινίκας με αποτέλεσμα τον ακαριαίο θάνατο περίπου 30.000 ατόμων (δηλαδή, το σύνολο των κατοίκων της πόλης, εκτός δύο μόνον ατόμων που επέζησαν). Παρά το γεγονός ότι πριν από την έκρηξη υπήρξαν πολυάριθμα προειδοποιητικά σημάδια, ο Κυβερνήτης, η επιτροπή που όρισε (γι' αυτό το σκοπό) και οι εφημερίδες –λόγω των επικείμενων εκλογών– δεν προειδοποίησαν έγκαιρα τον πληθυσμό, κι αυτό για να μην υπάρξει κλίμα αβεβαιότητας και εγκατάλειψη της πόλης». Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με τη σειρά για να αναγνωρίσουμε το «μπρεχτικό» πλαίσιο «αφύπνισης» και στοχοθεσίας μέσα στο οποίο αναπτύσσεται το βιβλίο. Απευθύνεται στο σύγχρονο Έλληνα που καταναλώνει πια αρκετή κουλτούρα θεάματος, ακροάματος και ταξιδιών και που οφείλει να αντιμετωπίσει τώρα σοβαρά την κατάσταση των πόλεων του.

2. Ένα βιβλίο «αστικής γεωγραφίας», «πολεογεωγραφίας» ή «πολεογραφίας»;

Είχαμε την ευκαιρία να αναγνώσουμε το βιβλίο σαν χειρόγραφο. Με την πρώτη ματιά στο δακτυλόγραφο κείμενο, ρωτήσαμε το συγγραφέα για τον όρο «πολεογραφία» που, άλλοτε σε εισαγωγικά και άλλοτε, περισσότερο θαρραλέα, χωρίς εισαγωγικά, χρησιμοποιεί. Συμφωνήσαμε με την άποψή του ότι το «αστική γεωγραφία» πέφτει βαρύ και υπερβολικά τεχνικό, με ενδιαμέση βαθμίδα το «αστεακή

γεωγραφία» και πολύ καλή ιδέα το «πολεογεωγραφία» που μοιάζει αρκετά με το γερμανικό «Stadtgeographie». Μας εξομολογήθηκε όμως πως η πρόταση «πολεογραφία» προερχόταν από τους φοιτητές που παρακολουθούσαν το μάθημά του και πως, όπως διαπίστωσε αργότερα, η ελληνική αυτή λέξη είναι ο σωστός όρος στα ιταλικά, «roleoografia», για την «αστική γεωγραφία». Αφού έχουν η Ιταλοί τον ελληνικό όρο, δικαιούμαστε και εμείς.

Ανεξάρτητα από το γενικό ενδιαφέρον μας για τα σχετικά ζητήματα δεν μπορούμε να επικαλεστούμε κανενός είδους ειδικότητα, εκτός από το γεγονός ότι η παλαιά φιλική γνωριμία μας με το συγγραφέα μάς επέτρεψε να κάνουμε μερικές άμεσες παρατηρήσεις στη συγγραφική διαδικασία. Παρακολουθούσαμε μια μέρα μαζί, στο Θέατρο «Απλό», τη εξαιρετική παράσταση του θεατρικού έργου του Πίντερ «Πάρτι γενεθλίων». Στο διάλειμμα ο Ι.Ρ. μας λέει: «Προσέξτε τις πόλεις που θα επισκεφθεί στην τουρνέ ο Σταν (ο ήρωας του έργου); Για να είμαστε ειλικρινείς δεν είχαμε προσέξει. Με τη συζήτηση όμως που κάναμε ξαναβγήκαν στην επιφάνεια, μαζί με το Βερολίνο, πρώτο σταθμό της τουρνέ, η Κωνσταντινούπολη, το Ζάγκρεμπ και το Βλαδιβοστόκ, που είχαμε ακούσει. Προσπαθήσαμε για λίγο να «δομολογήσουμε» τα στοιχεία αυτού του συνόλου και να μαντέψουμε ποιες πόλεις φαίνονταν να είχαν διαλεχτεί και ποιες να είχαν εξαιρεθεί. Χαρήκαμε πάντως που αποκρυπτογραφήσαμε ένα μέρος από τη διαλεκτική του υπό έκδοση –τότε– βιβλίου. Άλλωστε στις «διορθώσεις» του βιβλίου, στάλθηκε, όπως καταλάβαμε, και ένα πρόσθετο κομμάτι με τις πόλεις της τουρνέ του πιντερικού Σταν. Για το συγγραφέα, το θέμα της επιλογής και της εξαίρεσης των πόλεων από την παγκόσμια «πολεογραφική» δημιουργία, ειδησεογραφία (και παιδαγωγική θα λέγαμε) είναι κεντρικό. Όπως άλλωστε το ζήτημα του τι είναι και του τι δεν είναι «πόλη». Αρκεί ένας ορισμός μόνο;

Σε πρώτη προσέγγιση, το βιβλίο που παρουσιάζουμε αποτελεί μια πυκνή και μάλλον ογκώδη και συστηματική –τουλάχιστον ως προς τις επιλογές του συγγραφέα– «διατριβή» αφιερωμένη στην πόλη και σε διάφορες πόλεις του κόσμου, μεταξύ των οποίων, προφανώς, και η ελληνική πρωτεύουσα Αθήνα.

Με τα 150 περίπου θέματα που αντιστοιχούν στα επιμέρους τμήματα (μικρά υποκεφάλαια) που περιέχει το βιβλίο προσεγγίζεται μια

πλούσια θεματολογία της πόλης (αν και όχι γενικά, θα λέγαμε, του «αστικού χώρου») που οπωσδήποτε διαφέρει από τις συνηθισμένες καταταμήσεις της ύλης που συναντούμε σε παρόμοια βιβλία. Σωστά ο Γιάννης Μπασκόζος, που παρουσιάζει το βιβλίο στην εφημερίδα *Express* (Μπασκόζος, 2006), χρησιμοποιεί για την ποικιλία του θεματολογίου την έκφραση «καλειδοσκοπικό». Παρουσιάζουμε μερικούς μεσότιτλους που επιγράφουν τα σχετικά «υποκεφάλαια»: Πού αρχίζει η πόλη; Δύο χιλιάδες κάτοικοι ή δύο σελίδες ορισμού; Πότε μια πόλη αρχίζει να «υπάρχει»; Πόλεις προς σύγκριση: ο λόγος του ειδικού. Υπαρκτά και επινοημένα ζεύγη [συγκρινόμενων] πόλεων: Η γεωπολιτική ματιά. Η μη φυσική ιστορία των φυσικών καταστροφών των πόλεων. Από την πόλη-χάρτη στην πόλη-όνομα και αντίστροφα. Γιατί οι έλληνες [κινηματογραφικοί] δημιουργοί περιφρόνησαν τη μικρή ελληνική πόλη; Πόσο εύκολο είναι να αναζητηθεί μια βαθύτερη σημασία στο όνομα των πόλεων;

Ο συγγραφέας, παρότι θετικός επιστήμονας και ο ίδιος, φυσικός, δεν δίνει το προβάδισμα στους ειδικούς (π.χ. αστικούς γεωγράφους, οικονομικούς γεωγράφους ή αστικούς κοινωνιολόγους) αλλά προτιμά –ας μας επιτραπεί η έκφραση– να αφουγκραστεί το καρδιοχτύπι των δημιουργών (συγγραφέων, σκηνοθετών, ποιητών και ζωγράφων) που αποκρίνονται στην κραυγή του απλού καθημερινού ανθρώπου που ζει στην πόλη. Ανασύρει έτσι από το δικό τους έργο κοινωνικούς και διδακτικούς στόχους για τη διδασκαλία της πόλης με τη λογοτεχνία, το θέατρο και την τέχνη γενικότερα. Για παράδειγμα, το θεατρικό έργο «Η γραμμή» του Ίσραελ Άρθουρ Χόροβιτς θέτει το ζήτημα του ανταγωνισμού στο φυσικό χώρο της πόλης (σελ. 102) όπως για παράδειγμα στις περίφημες ελληνικές ουρές αναμονής ενώ στα «Οικόπεδα με θέα» του Ντέιβιντ Μάμετ αντιμετωπίζεται ο επαγγελματικός ανταγωνισμός (σελ 102) σε συνάρτηση με τους συμβολισμούς του κτηματομεσιτικού γραφείου και την κρίση στέγης στην καπιταλιστική κοινωνία με ενδιάμεσο τις θέσεις του διάσημου γεωγράφου David Harvey.

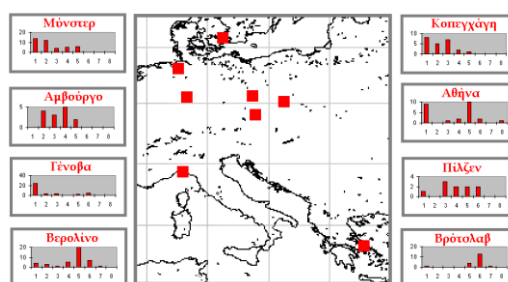
Για να διευκολυνθεί ο αναγνώστης στην ανάγνωση ο συγγραφέας τού προσφέρει (με κάποια ίσως διάθεση κηδεμόνευσης;) έναν καθοδηγητικό μίτο. Αυτό γίνεται με τον πρόλογό του, που αφιερώνεται στο συγγραφέα Γιώργο Ιωάννου και, αν ο αναγνώστης το επιθυμεί, παίρνει στο κατόπι τον πεζογράφο αυτό,

ανθρωπογεωγράφο της πόλης (της Θεσσαλονίκης «του» και άλλων), όπως γνωρίζουμε. Αυτός άλλωστε (ο Ιωάννου) «παραλλήλισε», όπως είναι γνωστό, «αστική πεζοπορία» (flânerie) και «αστική πεζογραφία». Πραγματικά, σαν πολίτης (άνθρωπος της πόλης δηλαδή –κρίμα που η γλώσσα μας δεν έχει κατάλληλη λέξη που να μην παραπέμπει στον πολίτη-υπήκοο) *υπεράνω κάθε υποψίας* (καθότι πεζός και όχι εποχούμενος), ο Ιωάννου θα προσέφερε στο συγγραφέα-γεωγράφο Ι.Ρ. εμπνεύσεις για πολλαπλές εικόνες της πόλης που θα χρειάστηκε να ανασυντεθούν ή να αποκωδικοποιηθούν από αυτόν. Αυτό γίνεται στο βιβλίο με καταφυγή σε μια ευρεία πολιτισμική/πολιτιστική βιβλιογραφία καθώς και πολυετή, όπως γνωρίζουμε και όπως φαίνεται από διάφορα κεφάλαια, επιτόπια παρατήρηση στη σύγχρονη ελληνική, ευρωπαϊκή και αμερικανική πόλη, και γενικά την τυποποιημένα «πολιτισμένη» δυτική πόλη.

Απαντώντας πάντως στο ερώτημα που θέσαμε στον προηγούμενο μεσότιτλο η έννοια της «πολεογραφίας», όπως το θέτει και ο συγγραφέας (σελ. 30), υπερβαίνει τα όρια ενός κλάδου (π.χ. της αστικής γεωγραφίας) και αποτελεί πρόταση για τη θεμελίωση ενός άλλου κλάδου που ενδέχεται να περιλαμβάνει τον προβληματισμό για την πόλη αλλά και τη μελέτη εικαστικών αποδόσεων του αστικού τοπίου και λογοτεχνικών ή παραλογοτεχνικών αφηγήσεων για την πόλη. Αυτές οι τελευταίες, διαπερνούν το σώμα του βιβλίου, με το όνομα του θεωρητικού Raymond Williams, του Γ. Σαρηγιάννη, της Λίζυς Τσιριμώκου, του Δ. Φιλιππίδη και του Π. Μαρτινίδη, και με πολυάριθμα αποσπάσματα από έργα μεγάλων ξένων δημιουργών (με επισημάνσεις στον Ντοστογιέφσκι που ο Ι.Ρ. του αφιέρωσε μια επιτόπια μελέτη στην πατρίδα του την Αγία Πετρούπολη) αλλά και σύγχρονων ελληνικών συγγραφέων.

Η προτίμηση που δείχνει ο συγγραφέας σε μια νεοϋορκέζικη πολεογραφία της Τριανταφύλλου οδηγεί και σε ένα στόχο πολεοκεντρικής και όχι κρατοκεντρικής διδασκαλίας της πόλης αφού η ελληνίδα ηρωίδα του μυθιστορήματος ανακαλύπτει τη Νέα Υόρκη ως γη ανθρωπικής ταύτισης, χώρο πολιτισμικής ένταξης και έδαφος ταυτότητας που καθίσταται έτσι μια –μη γεωπολιτική– πατρίδα (με νοητικά σύνορα άσχετα από εκείνα της Αμερικής του χάρτη) και το Μανχάταν με τους ουρανοξύστες του που έμοιαζαν να προστατεύουν την ηρωίδα σαν μητρική αγκαλιά.

Και η δομή ενός μυθιστορήματος του Κούρτοβικ (Σχ. 1) αξιοποιείται στο βιβλίο έτσι ώστε από αυτό φαίνεται να αναπηδούν μέθοδοι πολεογραφίας. Περιέργο, θα λέγαμε, που λείπει ο πεζοπόρος πόλης του Δημητρίου (Δημητρίου, 2005) που σε όλο το Λεκανοπέδιο συναντά μόνο οπωροφόρα και τροχοφόρα αλλά καθόλου ανθρώπους με μάτια και χαμόγελο. Υπάρχει όμως στο βιβλίο ο συμπαθέστατος «βαδιστής» του ιάπωνα κομίστα Jiro Taniguchi.

Σχήμα 1. «Πολεόγραμμα» (στατιστική της εμφάνισης των πόλεων ανά κεφάλαιο) από μυθιστόρημα του Δ. Κούρτοβικ.

3. Το περιεχόμενο του βιβλίου

Στο παρουσιαζόμενο βιβλίο επιχειρείται μια σύμπλοκη (μεταμοντέρνα;) παρά συνθετική (ρυθμιστική;) θεώρηση του αστικού χώρου μέσα από την κριτική παρουσίαση, συμπάραθεση και ανάδειξη πληροφοριών, ιδεών και αφηγήσεων για την πόλη και τις πόλεις.

Σχήμα 2. Ο ελληνικός Τύπος είναι πολεογραφικός (σε διεθνές επίπεδο) μάλλον εσωστρεφής.

Σε πρώτη προσέγγιση (Κεφ. 1), η πόλη ταυτίζεται με τις αναφορές που γίνονται σ' αυτή, οπότε αυτή φαίνεται να «αναδεικνύεται» μέσα από την ειδησεογραφία και την εγκυκλοπαιδική βιβλιογραφία. Τίθεται έτσι το ερώτημα σε ποιο βαθμό η άγνωστη πόλη συμπίπτει με εντυπώσεις που την τυποποιούν/παραποιούν. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί εδώ ως μονοήμερα ορυχεία ειδήσεων (μιας ημερομηνίας) την *Ελευθεροτυπία*

(Σχ. 2) και τη γαλλική εφημερίδα *Le Monde* για να καταγράψει το κατά πόσο ο Τύπος αναδεικνύει ή όχι τις πόλεις της χώρας (του) και του κόσμου. Ο ελληνικός τύπος φαίνεται σχετικά εσωστρεφής αλλά με πλούσιο πολιτισμικό-πολεογραφικό υλικό. Είναι ενδιαφέρουσα εδώ και η παρουσίαση του *National Geographic* του οποίου η πολεογραφία είναι μεν εντυπωσιακή όχι όμως τόσο πυκνή όσο θα περίμενε κανείς. Σε όλα πάντως τα κείμενα του *NG* υπάρχουν «αράδες» πολύ φορτισμένες και φροντισμένες αστικογεωγραφικά. Ποιος θα περίμενε, για παράδειγμα, ότι μια από τις καλύτερες περιγραφές της πρωτεύουσας του Φιντέλ Κάστρο, της Αβάνας, θα βρισκόταν στο περιοδικό αυτό; Ο συγγραφέας του σχετικού άρθρου του *NG* (σελ. 45) προτείνει την περιχαράκωση ενός τετραγώνου στο χάρτη και τη λεπτομερή εξερεύνησή του, γύρω-γύρω. Ένα ωραίο μάθημα γεωγραφίας της πόλης.

Σχήμα 3. Ο κινηματογράφος ως γεωγραφική τέχνη διαμορφώνει με τις γιγαντοαφίσες του το δρόμο της πόλης. Του Γ. Βακιρτζή.

Στη συνέχεια (Κεφ. 2) στο βιβλίο παρουσιάζονται οι σχέσεις που έχει η πόλη με τους «κλάδους» των καλών τεχνών και της λογοτεχνίας. Κανείς δεν αγνοεί πως «τραγουδία και τραγωδίες, εγκλήματα και τιμωρίες, ποιήματα και δράματα» παραπέμπουν σε ονομαστές πόλεις ανθρώπων. Προτείνονται έτσι πολυάριθμα λογοτεχνικά, θεατρικά και ποιητικά έργα, πίνακες ζωγραφικής και σχέδια, γελοιογραφίες και κόμικς καθώς και –πολλές– κινηματογραφικές ταινίες όπου αναπαρίστανται σε «φυσικό μέγεθος», μέσα στην πόλη, ζωές ανθρώπων και «θάνατοι εμποράκων»...

Μπορούμε εδώ να γίνουμε περισσότερο συγκεκριμένοι. Στα είκοσι πέντε πολεογραφικά ποιήματα που παρουσιάζονται, σχολιάζονται ή αναλύονται δεν είναι τόσο οι «αναγνώσεις» που μας κάνει ο Ι.Ρ. που ενδιαφέρουν, δηλαδή η «απαγγελία» τους αλλά μάλλον οι παραναγνώσεις ως ανορθόδοξες ερμηνείες που

αυτός εισάγει εδώ κι εκεί. Άλλωστε δεν βάζει πουθενά επίκεντρο το δημιουργό του ποιήματος αλλά το αντίστοιχο ποίημα της πόλης. Στον Καρυωτάκη, για παράδειγμα, και την *Πρέβεζα*, ο Ι.Ρ. επισημαίνει μια ιδιαίτερη γεωπολιτική «σύνταξη» του ποιήματος που έγινε γνωστό επειδή κακολογεί αυτή την πόλη: «Βάσις, Φρουρά, Εξηκονταρχία Πρεβέζης...», δηλαδή η μικρή Πρέβεζα, που τώρα «φιλοξενεί» βάσεις των ΑWΑCΣ στο Άκτιο, χάρη στην οξύνοια και την παρατηρητικότητα του τραγικού ποιητή, αναδεικνύεται, κάτω από τη γραφίδα του, σαν μια διαχρονική στρατιωτική βάση. Είναι μήπως η μόνη πόλη;

Στην «πολεοδομία της κινηματογραφικής μπομπίνας» (2.5., σελ. 120) ο συγγραφέας, με αναφορά σε περίπου 100 ταινίες του παγκόσμιου και του ελληνικού κινηματογράφου, κάνει μια αρκετά βαθιά διείσδυση στον κόσμο της 7^{ης} Τέχνης που την χαρακτηρίζει σαν μια «ιδιότυπη χωρική μορφή κουλτούρας», όπου ακόμα και οι γιγαντοαφίσες διαμόρφωναν ήπια –όχι σαν καταγιστική διαφημιστική πινακίδα– το δρόμο μας (Σχ. 3). Διατυπώνει μάλιστα την πλούσια τεκμηριωμένη ιδέα να παρουσιάζονται στις κινηματογραφικές κριτικές και οι πολεογραφικές (π.χ. πολεοδομικές ή αρχιτεκτονικές, άρα διδακτικά γεωγραφικές) πλευρές των πόλεων-ηρωίδων όπως παρουσιάζονται τόσες και τόσες λογοτεχνικές και ψυχολογικές πτυχές.

Μαζί με την ποίηση, έρχεται η λογοτεχνία και το θέατρο. Και πριν από τον κινηματογράφο, γίνεται η ενδιαφέρουσα προσέγγιση της ζωγραφικής, της γελοιογραφίας και του κόμικ – του «εικονόγραπτου» κατά το συγγραφέα. Ποιος θα το περίμενε ότι ο Κώστας Μητρόπουλος, ο Γιάννης Ιωάννου και ο Γιάννης Καλαϊτζής εκδίδουν κάθε μέρα –κατά τον Ι.Ρ.– πολεμικά ανακοινωθέντα με επίκεντρο την πόλη; Και μαζί με αυτούς ο Νέοϋορκέζος Saul Steinberg (παλιότερα), ο Βερονέζος Zuc και ο εκ Βηρυτού Armand Homsí. Στις σελίδες του βιβλίου παρελαύνουν έτσι εκατοντάδες πολεογραφικές στιγμές. Από πόλεις συνηθισμένες αλλά και πόλεις μυθικές, παράξενες, φανταστικές (στο υποκεφάλαιο της πόλης της επιστημονικής μυθοπλασίας, 2.6.1) όπως η –όχι και τόσο φανταστική και μακρινή– «Μεγάλη Χαούπολη» [χάρτης της Εικ. 2.6.1 (3)] που «απλωμένη στις πεδιάδες της σύγχυσης, του τυχαίου, του αυτοσχεδιασμένου, της παρανόησης, της υπερβολής και της αταξίας» εκφράζει κατά τον

συγγραφέα με τον καλύτερο τρόπο τους εφιάλτες της σύγχρονης πόλης.

Ας μη θεωρηθεί πάντως ότι στο βιβλίο παραλείπεται να γίνει μια συστηματικότερη «επιστημονική» θεώρηση της πόλης (Κεφ. 3). Βάλαμε σε εισαγωγικά την προηγούμενη λέξη γιατί δεν ξέρουμε αν πρόκειται κυρίως για ειδολογική-επιστημονική ή γενικότερα επιστημολογική προσέγγιση. Κατά κάποιο τρόπο, είναι σαν να επιχειρείται μια αναθεώρηση της συνηθισμένης (π.χ. σχολικής) γεωγραφίας και της ιστορίας που επιμένουν να δίνουν το προβάδισμα μελέτης στις χώρες, τα κράτη και τα εδάφη ενώ ξεχνούν (;) τις πόλεις. Όμως, για το συγγραφέα, κυρίως αυτές οι τελευταίες είναι που «αντιπροσωπεύουν μακρόχρονη ιστορία, μεγάλους πολιτισμούς, αλησμόνητους λαϊκούς αγώνες, ανείπωτη φτώχεια και αφάνταστη συσσώρευση πλούτου καθώς και –το σπουδαιότερο– καταπιεστική συγκέντρωση εξουσίας· η πόλη είναι αυτή που αποτελείται από ανθρώπους και όχι η χώρα, που δεν είναι παρά "έδαφος" ή χαρτογραφικό περίγραμμα, για να μην πούμε απλά εθνική ιδεολογία». (I.P., προφορική ανακοίνωση).

Έτσι, στο αρκετά ευρύ «επιστημονικό» θεματολόγιο του βιβλίου προσεγγίζεται αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «γεω-οικονομικό», «γεω-πολιτικό» και «γεω-κοινωνικό». Αυτά κυρίως είναι νομίζουμε εκείνα που επιτρέπουν στο βιβλίο να επιγράφεται ως ανθρωπογεωγραφικό. Δίνουμε εδώ μερικά θέματα του βιβλίου, αποσπώντας πάλι μερικούς επεξηγηματικούς μεσοτίτλους: Η πόλη ως υλική και κοινωνική συγκρότηση - Συγκρίνοντας τις «σχολές σκέψεις». Επανεξέταση της Γεωγραφίας και του γήινου υπόβαθρου της επιστήμης αυτής. Ανθρωπολογική-λαογραφική προσέγγιση της ελληνικής πόλης. Το οικονομικό «και» το κοινωνικό διαμορφώνουν τη γεωγραφία της πόλης. Η πόλη, χώρος της αυταπάτης και των διαψευσμένων ελπίδων: μια γεωγραφία. Από την Ανθρωπογεωγραφία στην Κοινωνιολογία: «προϊόντα και μεταφορές» ή «αξίες και στάσεις»; Το χωρικό ως αδιάσπαστο τεμάχιο του οικονομικού και του κοινωνικού. Ανθρώπινο περιεχόμενο και εσωτερική επανεδαφικοποίηση: η άλλη ιστορία των πόλεων. Η Δημογραφία σαν μια αληθινή ανθρωπογραφία [*sic*: όπως ανθρωπο-λογία, γιατί όχι;]. Η πόλη ως γεωπολιτική οντότητα.

Οπωσδήποτε δεν μπορούμε να εντάξουμε το παραπάνω «πανόραμα» σε μια σχολή σκέψης και να ψηλαφίσουμε την ιδιαίτερη

επιστημολογική τοποθέτηση του συγγραφέα ο οποίος εκδηλώνει συχνά μέριμνα για να υπηρετήσει κυρίως τη/μια/κάποια διεπιστημονικότητα. Το όνομα του μεγάλου Henri Lefebvre, για παράδειγμα, εμφανίζεται στο βιβλίο συνοδευόμενο με την καταγγελία εκ μέρους του γάλλου συγγραφέα του ιμπεριαλισμού μερικών «ευγενών» κοινωνικών επιστημών όπως η Οικονομία, η Ιστορία, η Κοινωνιολογία. Εξάλλου ο I.P. επικαλείται επιστημολογικές θέσεις του Νίκου Πουλαντζά ακριβώς με την ευκαιρία που του δίνεται για υποστήριξη της διεπιστημονικότητας διαμέσου της αναθεώρησης –κατά Πουλαντζά– της υφιστάμενης «κλαδικότητας». Ας υπενθυμίσουμε πως ο Πουλαντζάς έβλεπε ως «φυσικούς» κλάδους των κοινωνικών επιστημών το μαρξισμό, τη γλωσσολογία και την ψυχολογία του υποσυνειδήτου. Επίσης, εισάγοντας την «τριαλεκτική» του Edward Soja (βίωση/πρόσληψη/αντίληψη του χώρου), το βιβλίο αναζητά τη «γεωγραφική διεπιστημονικότητα» ως πολιτική αλληλεγγύη υπενθυμίζοντας ότι ο Soja την βλέπει πέρα από τις επιστημονικές και κοινωνικές "ολοκληρωτικές ορθοδοξίες". Αναφερόμαστε σε αυτό το σημείο όχι για να υπογραμμίσουμε το ιδεολογικό και πρακτικό στοιχείο της πολιτικής αλληλεγγύης στην πόλη (που χρειάζεται και στις άγριες πόλεις μας) όσο για να θέσουμε το ερώτημα κατά πόσο υπάρχει μια «διεπιστημονικότητα» που να είναι ειδικά «γεωγραφική». Ο βραζιλιάνος γεωγράφος Milton Santos, διαβάζουμε στο βιβλίο, σχεδόν ειρωνεύεται (3.0.3.) την απουσία διεπιστημονικού δυναμικού στο εσωτερικό αυτού του, κατά τα άλλα, απολύτως πολυεπιστημονικού κλάδου.

Αν η διεπιστημονικότητα, γεωγραφική ή ουδέτερη (δηλαδή με θεματοκεντρικούς κανόνες, που διεμβολίζουν τους κλάδους) αποτελεί ένα φανερό άξονα ανάπτυξης της ύλης, η γεωπολιτική λογική συνιστά έναν άλλο σημαντικό άξονα ή έστω εκφράζει ορολογική ευαισθησία ή, τέλος, μορφώνει μια από τις κύριες προσόψεις σχεδιασμού του βιβλίου. Για τον αναγνώστη που δεν είναι κοντά σ' αυτά τα ζητήματα, η γεωπολιτική προσέγγιση της πόλης – δεν μιλούμε για πόλεις γεωπολιτικά σύμβολα όπως η Ιερουσαλήμ ή η Χισοσίμα– μοιάζει μάλλον άσχετη. Και, οπωσδήποτε, η –απλή– πολιτική προσέγγιση φαίνεται ότι θα ήταν αρκετή. Γιατί τότε η αξιοποίηση της γεωπολιτικής; Ο συγγραφέας, συναισθανόμενος το ερώτημα αυτό (3.6.), απαντά, κατά κάποιο

τρόπο, παρουσιάζοντας την πόλη ως «έδαφος» για το οποίο προβάλλονται αντιφατικές αναπαραστάσεις και στο οποίο εκδηλώνονται ποικίλοι ανταγωνισμοί, θίγοντας έτσι πολλές πλευρές της γεωπολιτικής προσέγγισης. Και μάλιστα η παρουσίαση, σαν σε ένθετο, θα λέγαμε, του θεμελιωτή της γεωπολιτικής σαν όψης της γεωγραφίας, του Yves Lacoste, δηλαδή η εκτεταμένη καταφυγή στο γνωστό λεξικό υπό τη διεύθυνσή του (Lacoste, 1993) κάνει το σχετικό υπο-κεφάλαιο (3.6.) μια μικρή γεωγραφική - γεωπολιτική εγκυκλοπαίδεια των πόλεων (Πίνακας 1). Οι θέσεις του συγγραφέα για τη βία της καθημερινής ζωής στην ελληνική πόλη (βλ. 4, πιο κάτω) που προκύπτει από την πυκνοκατοίκηση και την καταπίεση εκ μέρους του διπλανού (με ανοχή του Κράτους) και όχι ιδεατά από την ποινικοποίηση και την καταστολή εκ μέρους του Κράτους πλαισιώνονται θετικά από το υλικό αυτό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 – ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ – ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΕΝΝΟΙΕΣ	ΠΟΛΕΙΣ (με παχέα όσες συνοδεύονται από λεπτομέρειες)
Αυτο-οργάνωση, αστική διαμαρτυρία, ταραχές, αστικές διαδηλώσεις, ταυτοτικά κινήματα, επαναστάσεις, πόλεμοι και εμφύλιοι πόλεμοι	Βομβάη (... μητρόπολη της οποίας αξιήθηκε πολύ ο πληθυσμός λόγω μεταναστευτικών εισροών [που] εξέθρεψαν το ταυτοτικό κίνημα <i>Shiv Sena</i> , που υπεραμύνεται των ινδουιστικών αξιών...), Καλκούτα, Καράκας (... η αστική διαδήλωση του λαού που ζητούσε ψωμί το 1989 κατεστάλη βίαια-εκτιμάται ότι τα θύματα ανέρχονται σε τριακόσια έως πεντακόσια...), Γκντανσκ, Λίμα (... ο πληθυσμός των παραγκουπόλεων αυτοοργανώνεται, με σύμβολο αυτής της λαϊκής αυτοδιαχείρισης την πόλη <i>Villa El Salvador</i> , που αριθμεί 400.000 κατοίκους...), Λος Άντζελες, Σεούλ (... Στις 2.00 η ώρα στις 15 κάθε μήνα η πρωτεύουσα ακινητοποιείται με σφυρίγματα σειρήνας για να εξασκηθεί, επί 20 λεπτά, στην αντιεραπορική άμυνα...).
Συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων	Μπανγκόκ (... Το πολεοδομικό συγκρότημα Μπανγκόκ-Thonburi είναι 69 φορές πιο μεγάλο από τη δεύτερη πόλη Chiang Mai της χώρας, πράγμα που εκφράζει το μεγαλύτερο δείκτη «αστικού πρωτείου» στο κόσμο...), Μεγαλόπολη (Megalopolis) (... [13%] του πληθυσμού των Ηνωμένων Πολιτειών στο 1,8% του εδάφους, 5 «εκατομμυριακά» πολεοδομικά συγκροτήματα – Βοστόνη, Νέα Υόρκη, Φιλαδέλφεια, Βαλτιμόρη, Ουάσινγκτον – 40 πόλεις, η πυκνότερα εκβιομηχανισμένη περιοχή της Βόρειας Αμερικής, μια φοβερή συγκέντρωση ανθρώπων και δραστηριοτήτων...), Πόλη του Μεξικού (...13% του πληθυσμού – 0,07% του εδάφους...).
Κουλτούρα πόλης, ανεξαρτησία, φήμη,	Γενεύη (...από τη Μεταρρύθμιση, οι πολίτες της Γενεύης κατάφεραν να αναπτύξουν την εικόνα της ειρήνης, της ανοχής και της ελευθερίας που συνδέονται με την πόλη τους),

εικόνα και κύρος	Αμβούργο (... η κομφορμιστική εικόνα των κατοίκων του Αμβούργου, που θεωρούνται απλοί, αποτελεσματικοί και μετριοπαθείς, και που κατάφεραν να αναπτυχθούν στην πόλη τους σημαντικά «εναλλακτικά» κινήματα διαμαρτυρίας...), Κινσάσα (... μια έντονη νυχτερινή ζωή κρύβει την αθλιότητα της ημέρας, συγκεκριμένα στο Matong, συνοικία των ηδονών, που συνέβαλε στην απ' άκρου σ' άκρου της Αφρικής διάδοση της φήμης του Ζαίρ...), Οζάκα (... η ιστορία της Οζάκας και η οικονομική της ισχύς γέννησαν τη χαρακτηριστική της κουλτούρα όπως αυτή παριστάνεται από το κουκλοθέατρο <i>bunraku</i> ...), Σαν Φρανσίσκο (... μια από τις γνωστότερες πόλεις της Αμερικής, τόσο για την ποιότητα της τοποθεσίας της όσο και για τη φήμη της ως πόλης της ανοχής, [«ανεξιδόξιας»] με ευρύ πνεύμα, όπου μπορούν να αναπτυχθούν οι ατομικές ελευθερίες...).
Αστικές γεωγραφίες της πείνας, του πλούτου και της χλιδής	Άγκυρα (... η κερδοσκοπία στη γη και η επιτάχυνση της αγροτικής εξόδου κατέστησαν αδύνατο οποιοδήποτε σχεδιασμό ... κατά τη δεκαετία '60 – '70, τα δύο τρίτα του πληθυσμού της πρωτεύουσας ζούσαν σε παράνομα αυθαίρετα...), Λίμα, Γιοχάνεσμπουργκ (...στην ακραία γεωγραφική και πολιτισμική ετερογένεια του πληθυσμού προστίθεται η όχι μικρότερη διαφοροποίηση των εισοδημάτων – <i>squatters</i> [καταληψίες], οικοτροφεία εργαζομένων, διαμονή στις <i>townships</i> των κρατιδίων – και επίπεδα κοσμοπολιτικής ζωής βασισμένης στο χρυσό...), Ρεσίφε (... αντιπαραθέτει τα αβέβαια σπίτια που χτίστηκαν εκεί που φύεται το μαγγρόβιο (mangrove) και των οποίων οι ένοικοι επιβιώνουν χάρη στον «κύκλο του κάβουρα» που απαθανάτισε ο Josué de Castro στο περίφημο έργο του <i>Η γεωγραφία της πείνας</i> (1953), ενώ στο μέτωπο της θάλασσας εκτείνονται πολυτελή κτίρια και απαστράπτοντα αγοραστικά συγκροτήματα).
Εσωτερική γεωπολιτική των πόλεων και των πόλεων /κρατών	Βρέμη (... η γερμανική ενοποίηση του 1871 την καθιέρωσε ως ανεξάρτητο κρατίδιο, το οποίο είχε τη φήμη ότι προτιμούσε να εμπορευείται αντί να λαβαίνει μέρος σε στρατιωτικές συγκρούσεις ... 115 φορές μικρότερη από τη Βαυαρία, η Βρέμη είναι ωστόσο ένα ομοσπονδιακό κρατίδιο πολιτικά ισότιμο με τα άλλα κρατίδια στα πλαίσια του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου), Βερολίνο, Χονγκ Κονγκ, Ιερουσαλήμ, Καλίνινγκραντ.

Πηγή: Ρέντζος, όπ.π., σελ. 216-217, απόσπασμα.

4. Πεζοπόροι όλων των δρόμων της πόλης ενωθείτε...

Μια συνεχής εσωτερική επανεδαφικοποίηση (re-territorializing) λαμβάνει χώρα μέσα στην πόλη. Ο συγγραφέας του βιβλίου που παρουσιάζουμε αναφέρεται σε κάποια έκταση στην ιστορία της πρωτεύουσας της Λιθουανίας Βίλνα ή Βίλνιους (σελ. 203). Βρισκόμαστε εδώ σε μια περίπτωση όπου ο πολιτισμός (γράμματα και τέχνες) της λιθουανικής αυτής πόλης είναι πολωνικός. Στις φάσεις των εποχών εξάρθρωσης

της Πολωνίας, μολονότι η Βίλνα ανήκε εδαφικά στη Λιθουανία, εκεί δημοσιεύονταν τα έργα των πολωνών εθνικών συγγραφέων. Κατά τον λιθουανό ιστορικό Alfredas Bumblauskas η Βίλνα «με τον εκπολωνισμό της, έγινε ένα πολωνικό πολιτισμικό κέντρο» (Komar, 1998). Προφανώς έχει ιδιαίτερη σημασία που αυτή η διαπίστωση γίνεται από τη λιθουανική πλευρά και όχι μέσα από μια πολωνική «αλυτρωτική» οπτική. Αυτός ο «εκπολωνισμός», περιλαμβάνει μεν καταστάσεις με παλαιότερες ρίζες (16^{ος} αιώνας, όταν ακόμα οι ιστορίες των δύο χωρών-λαών αναγνωρίζεται ότι συγχέονταν, και η πόλη είχε εποικισθεί σχεδόν αποκλειστικά από Πολωνούς και Εβραίους), αλλά και νεότερα γεγονότα, που έλαβαν χώρα μέσα στον 20^ο αιώνα. Ο Ι.Ρ. κάνει έναν λεκτικό και μάλιστα ορθογραφικό υπαινιγμό σχολιάζοντας αυτά τα ιστορικά γεγονότα και εκφράζοντας κατανόηση απέναντι στους Πολωνούς «αν διεκδικούσαν την Πόλη τους». Θα είχαν όμως δίκιο; Και ποιος θα το εγγυόταν ως Δίκαιο; Το «π» κεφαλαίο στη λέξη «πόλη», λέει πολλά για τον έλληνα αναγνώστη.

Δεν θα σταθούμε ιδιαίτερα στο προηγούμενο σημείο. Ωστόσο η έννοια της «επανεδαφικοποίησης», εξίσου γεωπολιτική όσο και οικονομική και ανθρωπολογική (που αφορά έθνη-κράτη, φορείς και άτομα που εκμεταλλεύονται εξαντλητικά το έδαφος της πόλης, ενόψει κάποιας επικείμενης αναπτυξιακής ανακατάταξης ή μιας φανταχτερής διοργάνωσης), με αναφορά στη λειτουργία της σύγχρονης πόλης σαν μαγικής εικόνας (και σπασμένα πεζοδρόμια και τέλειο αυτοκινητόδρομοι), αποτελεί μια αφετηρία ώστε να προβάλει ζωντανό το καταγεγραμμένο πια πρόβλημα της **κρίσης του χώρου** που περνά η ελληνική πόλη.

Στο πλαίσιο αυτό, η πόλη παρουσιάζεται στο βιβλίο ως ένας κατ' εξοχήν χώρος σημειολογικής παραγωγής ενώ η οδός, εξαιτίας της ιδιότητάς της να είναι χώρος υποδοχής και μεγιστοποιημένης διακίνησης της πληροφορίας καταγγέλλεται ως μέσο της διαφημιστικής βίας. Παράλληλα, ο συγγραφέας αναζητεί και μια

γεωπολιτική της οδωνυμίας («Η πινακίδα της οδού ως/σαν όπλο») στο πλαίσιο μιας συμβολικής/ιδεολογικής βίας, που συσχετίζει ιστορία και μνήμη στην πόλη, όπου πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ποιος αναπαρίσταται μέσα σ' αυτή (πολλοί επώνυμοι άντρες αλλά λίγες γυναίκες και ανώνυμα!) και να αναζητήσουμε επίσης τη θέση του αδύναμου «μη πρότυπου» ανθρώπου στην πόλη. (Το «πρότυπο» αφορά τη μορφή του σώματος και την ένδυση καθώς και τον αυτοκινητικό εξοπλισμό/οπλισμό).

Ο συγγραφέας, πράγματι, αποβλέπει ιδιαίτερα σε μια θεμελιωμένη ευαισθητοποίηση του αναγνώστη για την κρίση της ελληνικής πόλης και την «καθημερινή βία», συμβολική και υλική (όπως η παντοκρατορία της αυτοκίνησης). Μπορούμε και εμείς, μαζί του, να αναγνωρίσουμε έτσι την «επανεδαφικοποίηση» της ελληνικής πόλης που λαμβάνει χώρα μπροστά στα μάτια μας, κατά παλίμψηστο τρόπο. Το 4^ο κεφάλαιο του βιβλίου μας βάζει να επισκεφθούμε μερικές πόλεις και να αναγνώσουμε τις συνεχώς μεταβαλλόμενες σημασίες τους. Να το πούμε πιο σωστά, μας «βγάζει στο δρόμο» να περπατήσουμε, να αναγνωρίσουμε τις σημασίες του και να αναρωτηθούμε για όσα παρατηρούμε. Στο βιβλίο, που εκτιμήθηκε ως συμβολή για μια «πολυεπίπεδη ανάγνωση του αστικού φαινομένου» (Καλφόπουλος, 2007), ο αναγνώσιμος δρόμος προβάλλεται σαν υλοποίηση της διαλεκτικής τού μέσα (της περισυλλογής) και του έξω (της αγωνιστικής διαμαρτυρίας). Με το βιβλίο μεταφερόμαστε εναλλασσόμενα και πολύ συχνά από τις νοσταλγικές εικόνες που έζησε ο πλάνητας του Παρισιού του 19^{ου} αιώνα που περπατούσε παρατηρώντας τις παρισινές στοές, στις ραγδαίες αλλαγές της ελληνικής πόλης της παγκοσμιοποίησης όπως τις βιώνει σαν επανεδαφικοποίηση ο καθημερινός (και μάλιστα πεζός ή περιπατητής) έλληνας πολίτης που έχασε το έδαφος κάτω από τα πόδια του και βρίσκεται συνεχώς αποξενωμένος σε μια πόλη της υπερβολής – την πόλη του.

Βιβλιογραφία

- Δημητρίου, Σ., 2005: *Τα οπωροφόρα της Αθήνας*, Εκδόσεις Πατάκη.
- Καλφόπουλος, Κ.Θ., 2007, «Περιπλάνηση» στην πόλη, *Η Καθημερινή*, 28 Ιανουαρίου 2007, σελ. 11.
- Ρέντζος, Γ., 2006: *Ανθρωπογεωγραφίες της πόλης*, Εκδ. Τυπωθήτω, 2006.
- Μπασκόζος, Γ. 2006: Ανθρωπογεωγραφίες της πόλης, *Express*, 19 Νοεμβρίου 2006, 37.
- Μπρεχτ, Μπ., 1961: Τρία ποιήματα: Ένας εργάτης αναρωτιέται διαβάζοντας (και άλλα), *Επιθεώρηση Τέχνης*, 83/Νοέμβριος 1961, 397.

Komar, J. J., 1998: [Συνέντευξη του καθηγητή Alfredas Bumblauskas στον:], Lituanie, entre la Pologne et la Russie; comment peut-on être Lituanien?, *Courrier international*, No 383, 5-11 Μαρτίου 1998, 26.
Lacoste, Y., [Sous la direction de:], 1993: *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion.